

Рудч.: Народные южнорусские сказки, вып. I-II. Издал И. Рудченко. – Київ, 1869-1870. – 216 с., 210 с.

Чуб.: Чубинський П. Українські народні казки: У 2 томах. – Київ-Відень-Львів: В-во „Чайка”. – 172 с., 202 с.

Кольб.: Kolberg O. Dzieła wszystkie. Obrazy etnograficzne. Pokucie. Część IV. T. 32. – Wrocław: Ludowa spółdzielnia wydawnicza. Polskie wydawnictwo muzyczne, 1962. – 328 s.

### **Mariya Redkva. The descriptive unit as special structural types of the personal names in Ukrainian folk magic tales**

*The structural types of nominative units in the texts of Ukrainian folk magic tales are analysed in this article. We pay attention to using of appellatives, proper names, descriptive units as the especial way of nomination of the tale characters.*

*Key words: nominative unit, onym, monolexical name, polylexical name, composite word, descriptive unit.*

УДК 81.367.7

Галина Панчук (Гернопіль)

## **ОСОБЛИВОСТІ ІМЕНУВАННЯ ОСІБ У СТРЕЛЕЦЬКИХ ПІСНЯХ ЛЕВКА ЛЕПКОГО**

*Стаття присвячена аналізу системи іменування осіб у пісенній творчості Левка Лепкого. Встановлено їх специфіку та навантаження у номінаційному полі, з'ясовано також основні теми номінацій осіб.*

*Ключові слова: назви осіб, номінаційне поле, система номінацій.*

У ліричній поезії, де, як правило, відсутнє безпосереднє називання імен персонажів у прямому значенні цього терміна, власні назви вживаються зовсім не так, як у прозі. На „закон безіменності” у ліриці звернула увагу О.Фонякова, одночасно зазначивши, що поряд із цим діє прямо протилежна тенденція – свідомо концентрація, насичення поетичного тексту власними іменами [Фонякова: 72-81]. Власні назви відсутні частково тоді, коли апелюватиме іменування

інформативніше від пропріального, оскільки воно чіткіше виражає сутність зображуваного. Досліджуючи ономастикон художнього тексту, неодмінно стикаємося з проблемою *номінації, номінаційного поля*. Сутність номінаційного поля чітко викладено у праці „Українська літературна ономастика: взаємозв'язки і паралелі поетики” Т. Немировської, О. Немировської [Немировська: 63]

Об'єктом дослідження ми обрали іменування осіб у стрілецьких піснях Левка Лепкого.

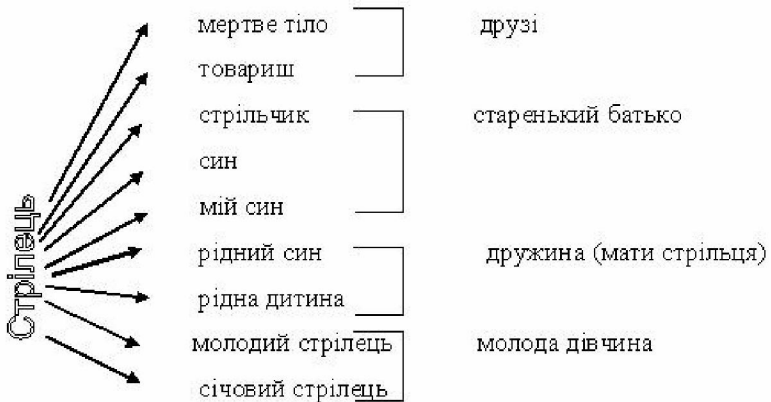
Антропонімний матеріал почерпнуто нами з 23 віршів-пісень Левка Лепкого. У ньому засвідчено: 8 власних імен, 50 заміників імені, 14 апелятивних означень особи, 2 безіменні назви.

Безперечно, що замітники імені та безіменність – важливі складові художнього тексту, особливо коли він має народну основу. Вони допомагають розширити синонімний ряд найменувань персонажів певного твору в уяві кожного з читачів. Крім того, будь-яке називання героя може модифікуватися як семантично, так і словотвірно, залежно від внутрішнього сюжету художнього тексту. Оскільки основною темою поезій у Левка Лепкого є стрілецька, представлена у таких піснях: „Коби скоріше з гір Карпатів“, „Гей, там у Вільхівці“, „Бо війна війною“, „Група „Схід“, „Ми підемо вперед“, „Їхав стрілець на війноньку“, „Ой видно село“, рідше любовна, висвітлена у піснях-романсах: „Накрила нічка“, „Масва нічка“, „Казала дівчина“, „Фіалки сині“, „Несися, мій смутку“, „Ой був то раз веселий час“, „Ішов відважний гайовий“, „Прощаюсь, ангеле, з тобою“, а також сатирично-гумористична: „Горобці“, „Блоха“, тому автор відповідно до тематики поезій інтуїтивно чи цілеспрямовано підбирає певні групи антропонімів.

Так у пісні „Ой поїхав стрілець” можемо виділити такі номінаційні одиниці для позначення лексеми *стрілець*: *стрілець, молодий стрілець, стрілець січовий, товариш, стрільчик, що вбитий лежав, син, син мій, рідний син, рідная дитина*. Попри те, що у цій пісні центральним персонажем є стрілець, який загинув на війні, тут же є й інші ліричні герої. Це *вірні друзі, старенький батько, його дружина, молода дівчина*. Вони вводяться у художній простір поступово, оплакують близьку їм людину, тим самими створюючи оцінну характеристику головного героя, визначаючи його значення

для сім'ї (див. Рис. 1). Водночас окреслюється головна думка пісні: війна забирає молоде життя і приносить горе родині стрільця.

Рис. 1. Антропонімаційне гніздо з лексемою „стрілець“



Не менш цікавою в плані реалізації номінаційного поля назви особи є пісня „Ішов відважний гайовий”. Крім лексем *відважний гайовий, милий*, активно вводиться займенник *він*. Як зауважує В. Кухаренко, займенник через свою лексико-семантичну недостатність легко семантизується, заповнюючи свої пусті смності контекстуальним змістом [Кухаренко: 37]. Неодноразовий повтор займенника (*він виміряв, він вистрілив...*) надає йому відповідної контекстуальної оцінки, провокує розгортання читацької думки.

Ліричний герой *дівчина* представлена таким колом назв: *мила, дівчинонька така гарна, як зіронька*.

У ліричного героя пісні „Фіалки сині” *хтось* украв дівчину, і він сильно страждає, увесь час пригадуючи їхнє п'янке кохання, незабутню ніч і неземну красу коханої. Цей художній мікросвіт виглядає так:

*ліричний герой (я, хтось) - дівчина люба,  
косо, косо мої, любі, лиця мої, очі мої, гей чорні косо, раю мій.*

Вживання неозначеного займенника *хтось* передає ряд конотацій: це і жаль за втраченим, і надія, бо, ймовірно, ліричний герой знає, хто цей *хтось*.

Як бачимо, тут характерна і безіменна названість, реалізована лише описовими зворотами, які дозволяють розкрити читачеві образ любої, акцентуючи увагу на зовнішності дівчини й захопленні нею ліричним героєм. У пісні „Гей там у Вільхівці” показано кохання *дівчини (дівчиноньки)* і *хорунжого*. У міру розгортання внутрішнього сюжету – воєнних подій – автор конкретизує його прізвище – *Черник*, порівнюючи *рідного* героя (на це вказує займенник *наш*) із *левом*, вказуючи цим на стійкість, силу і мужність хлопця.

Показово у плані реалізації апелятивів та власних імен виступає пісня „Бо війна війною”. Обидва герої – *Цяпка* і *пан сотник* – знаходяться у Божій волі. *Цяпка* – сміливий, кмітливий, войовничий (прототип Цяпки Скоропади). *Пан сотник* не до ладу веде своє військо, і на нього спрямована сатира. Тому, мабуть, Левко Лепкий обмежується лише апелятивом.

Розлука милої дівчини із січовим стрільцем зображена у пісні „Колись, дівчино мила”. Номінаційне поле у пісні представлене такими назвами: *дівчина мила, дівчина, єдина – січовий стрілець*.

Це типова на той час ситуація, спричинена воєнними діями, — тому немає потреби авторові називати ім'я дівчини та січового стрільця.

Цікавою є група назв „наслідків” від кохання дівчини й „безіменного” героя у пародії на вище згадану пісню. Отже, номінаційне поле пісні „Соловейко” – *дівчина* + „безіменний герой” (*я*)

У них народилося: *мале (дитя) – маленький соловейко – маленьке – батяр*.

Субстантивовані іменники, сполучення прикметника з іменником у переносному значенні, загальний іменник із відтінком зневажливості втілюють поширену в житті ситуацію, що й формує тему цієї пародії.

Привертає увагу алегорична, повчально-гумористична пісня „Горобці”.

Два сірі горобці, тобто хлопці, пожертвували дружбою заради *молодої пташини* – дівчини. Звідси мораль: не варто двом одночасно закохуватися в одну дівчину.

Рис. 2. Система назв осіб у пісні „Горобці”

два сірі горобці

—  
|  
приятелі сердечні — гарненькі, чепурненькі

—  
|  
друзьяки

+  
|  
пташина-горобчина — пташина молода

↓  
хлопці-молодці — дівчина одна

Як бачимо, у розглянутих поезіях домінують замітники імені та апелятивні означення особи.

Власні особові назви (разом з апелятивами) засвідчені у сатирично-гумористичній пісні „Блоха”. Тут наявні такі образи, як *Предвічний сотворитель (Бог), блоха, пан Кібель і пан Маньо, мамця, до якої поспішає Маньо, капітан, Семен Партика, професор на катедрі.*

Своєрідною є власна описова назва *Великий Комтур* в однойменній пісні. У 1917 році УСС створили у своєму Вишколі і Коші „Закон (товариство) Лицарів Залізної Остроги”. Після гімну збір співав пісню „Хай живе Великий Комтур” (голова товариства).

У стрілецьких піснях Левка Лепкого домінують замітники імені, до того ж деякі з них (стрілець, рідна дитина) повторюються у

багатьох художніх текстах. Це зумовлено тим, що пісні-поезії мають народну основу і спрямовані на типізацію персонажів, які брали участь у визвольних змаганнях, оскільки у них (персонажах) відображені основні національні риси українського народу.

Отже, у поетично-пісенній творчості Левка Лепкого головну роль відіграють не власні імена, а замітники імені та апелятивні означення осіб, які є невіддільними від канви художнього твору, творять єдине цілісне уявлення про смисловий та емоційний бік поезії Л. Лепкого. Уся творчість цього митця була спрямована на показ воєнної дійсності – січового стрілецтва, нещасливого кохання, ностальгії за втраченим коханням, спричиненим війною. Саме цим пояснюється наявність у поезії Внаслідок цього знаходимо багато випадків використання назв людей *мила, милий, дівчина-дівчинонька, люба, кохана, рідна; стрілець-стрільчик, молодий стрілець, січовий стрілець; хорунжий, сотник, курат, професор, капітан* та ін., тобто – заміників імен й апелятивних означень особи, які можуть неодноразово використовуватися в одному і тому ж мікроконтексті або ж переноситися в інший. Назви *Бога чи інших божеств* використано в поезії Л. Лепкого вкрай рідко – лише тричі: *Бог, ангел* (на позначення коханої), *Предвічний сотворитель*.

Осягнути художній світ поета, його стиль, зокрема оцінити майстерність використання ним різноманітних засобів означення явищ дійсності, переживань і почуттів, поглядів на світ, долю, сенс існування людини та її місце в особистому та суспільному житті, а також культури й побуту народу допоможе лише ретельне вивчення творчої особистості митця та складових її компонентів. Адже поезія – це суб'єктивне вираження об'єктивного світу, це „інакомовлення” й „інакомислення” для кожного читача: саме він має зрозуміти для себе увесь смисл уведення тих чи інших ліричних героїв у художній твір, називання або неназивання їх іменами, роль останніх у розкритті основної думки поетичного твору.

## ЛІТЕРАТУРА

- Кухаренко: Кухаренко В. А. Інтерпретація тексту. – Вінниця, 2004. – 192 с.  
Немировська: Немировська О. Ф., Немировська Т. В. Українська літературна ономастика: взаємозв'язки і паралелі поезики // Літературна ономастика української та російської мов: взаємодія, взаємозв'язки. – К.: 1992. – 163 с.

Фонякова: Фонякова О. И. Имя собственное в художественном тексте. – Л.: 1990. – 104 с.

Чуєш, брате мій... Стрілецькі пісні Левка Лепкого. – Тернопіль, 1990. – 21 с.

### **Halyna Panchuk. Features in the naming of shooting songs Levko Lepkyi's**

*The paper analyzes the system of naming people in the Levko Lepkyi's songs. Determined its specificity and components' roles of nominating field. Found out the main themes of nominations.*

*Key words: names of persons, nominating field, nominations system.*

УДК 811.133.1'373.23: 82-91

*Наталя Космацька (Львів)*

## **МОВНА ГРА ЯК ЗАСІБ ТВОРЕННЯ ОСОБОВИХ ІМЕН У КОМІКСАХ (НА МАТЕРІАЛІ СЕРІЇ „ASTERIX”)**

*У статті досліджуються засоби утворення особових імен у французьких коміксах. Проаналізовано семантичні та словотвірні особливості імен-оказіоналізмів, виявлено їх основні тематичні групи. Визначено види мовної гри, що використовуються у процесі коміксного онімотворення.*

*Ключові слова: особове ім'я, оказіоналізм, комікс, каламбур, омонімія, полісемія.*

Однією з найважливіших функцій антропонімів у художньому творі, що суттєво відрізняє літературні імена від реальних, є їх характеристична роль. Будь-який літературний твір, а особливо гумористичного спрямування, містить штучно створені власні імена, які є авторськими оказіоналізмами. Предметом дослідження пропонованої статті стали оказіональні антропоніми, які номінують і